SWETLANA MENGEL
HELLMUT ECKERT
MARTIN-LUTHER-UNIVERSITÄT (HALLE-WITTENBERG)

EGZAMINY CERTYFIKATOWE Z JĘZYKA ROSYJSKIEGO – KONIECZNOŚĆ I SPECYFIKA

WE WSPÓŁCZESNYM I NOWOCZESNYM ŚWIECIE, Z JEGO WYSOKIM STOPNIEM globalizacji działań naukowo-technicznych i społecznych, wzrasta nie tylko zainteresowanie procesem nauczania języków obcych, lecz rodzi się również potrzeba poświadczania na płaszczyźnie międzynarodowej uzyskanej (lub już istniejącej) znajomości języka obcego. Z powodzeniem funkcjonują już od kilku lat międzynarodowe programy certyfikatowe poświadczające poziom znajomości języka angielskiego, francuskiego, hiszpańskiego i niemieckiego poprzez dyplomy o randze międzynarodowej.

Również w Rosji zostały powołane do życia centra naukowo-metodyczne i programy służące do testowania poziomu znajomości języka rosyjskiego (TRKI), np. ośrodki egzaminacyjne w Moskiewskim Uniwersytecie im. Łomonosowa, w Uniwersytecie w St. Petersburgu, oraz w Instytucie Puszkina, czy w Uniwersytecie Przyjaźni między Narodami w Moskwie. Opracowane programy przeznaczone były początkowo przede wszystkim do testowania obcokrajowców studiujących w Rosji, ale zostały z powodzeniem zastosowane również przez niestacjonarne rosyjskie komisje egzaminacyjne do poświadczania znajomości języka rosyjskiego w innych krajach (Polska, Grecja, Włochy, USA itp.). W styczniu 2001 roku zostało otwarte w Niemczech w Halle na mocy umowy pomiędzy Moskiewskim Uniwersytetem im. Łomonosowa a Uniwersytetem im. Marcina Lutra w Halle Centrum Certyfikacyjne Języka Rosyjskiego (HZR). Kierownikami projektu są prof. L.P. Klobukova i prof. S. Mengel, która jest dyrektorem Centrum.

W opublikowanej na specjalnej stronie internetowej (*www.russisch-zertifikat.de*) koncepcji HZR stwierdza się, że centrum jest dostępne dla wszystkich zainteresowanych osób w Niemczech, które chciałyby przy pomocy certyfikatu udokumentować swoją znajomość języka rosyjskiego na różnych poziomach zaawansowania zgodnie z programem TRKI i programem rosyjskiego języka biznesu. We wrześniu 2001 roku przeprowadzono w Niemczech pierwszą turę egzaminacyjną, w której uczestniczyło 20 osób. Uczestnikami egzaminu byli studenci, uczniowie oraz

przedstawiciele zawodów technicznych i humanistycznych, którzy po zdaniu egzaminów uzyskali odpowiednie certyfikaty na poziomie elementarnym lub podstawowym, na pierwszym, drugim i trzecim poziomie certyfikacyjnym oraz certyfikaty rosyjskiego języka biznesu.

Już ta pierwsza próba wypadła pomyślnie. We wrześniu 2002 roku odbyły się kolejne egzaminy na wymienionych wcześniej: ogólnym i specjalistycznym poziomie opanowania rosyjskiego jako języka obcego. Na prośbę Krajowego Oddziału Niemieckiego Związku Nauczycieli Języka Rosyjskiego z Saksonii-Anhalt w egzaminach tych uczestniczyła większość uczniów, którzy w Saksonii-Anhalt uczą się języka rosyjskiego jako drugiego języka obcego.

W okresie przygotowawczym do testowania odbyły się liczne prezentacje programów i certyfikatów, a także dyskusje w ramach warsztatów dla nauczycieli języka rosyjskiego oraz podczas Niemieckiego Dnia Slawisty. Liczba kandydatów do zdawania egzaminów certyfikatowych w roku 2002 wzrosła ponad trzykrotnie – wzięło w nich udział 67 osób. Pracę Centrum wspiera Rada Certyfikacyjna, do której należą oprócz rosyjskich i niemieckich naukowców, również doświadczeni nauczyciele języka rosyjskiego. W 2003 roku wpłynęło na egzaminy certyfikatowe 250 zgłoszeń. Wśród uczestników znaleźli się po raz pierwszy również uczniowie, których skierował do naszego Centrum Saksoński Krajowy Oddział Niemieckiego Związku Nauczycieli Języka Rosyjskiego (DRLV). Również Federalny Zarząd DRLV, który dotychczas przeprowadził dwie tury egzaminacyjne, zwrócił się do nas z prośbą o podjęcie współpracy.

W roku 2004 w całych Niemczech egzaminom certyfikatowym zostało poddanych w sumie 506 zainteresowanych. Spowodowało to, że Centrum Certyfikacyjne w Halle i jego certyfikat z języka rosyjskiego stały się bardzo znane i cenione w całych Niemczech. To uznanie, oczywiście, zobowiązuje. Wzrost liczby uczestników jest bez wątpienia dowodem nie tylko wzrostu zainteresowania językiem rosyjskim w Niemczech, lecz również jego rosnącego znaczenia i wzrastającego uznania na międzynarodowej arenie społeczno-politycznej, kulturowej i naukowo-technicznej.

Na tym tle zarysowują się jednak również pewne problemy – problemy o charakterze metodycznym, merytorycznym i naukowym. W znacznym stopniu sprowadzają się one do faktu, że chodzi o certyfikowanie znajomości języka rosyjskiego jako języka obcego, którego znajomość nie jest na ogół nabywana w Rosji, a w szczególności nie w czasie studiów na rosyjskiej uczelni wyższej, jak przewidują odpowiednie rosyjskie programy i testy certyfikacyjne, lecz poza krajem, w którym rosyjski jest językiem ojczystym. Dalsze problemy związane są z uznaniem certyfikatu z języka rosyjskiego na arenie międzynarodowej w takim samym stopniu, jak odpowiadające mu certyfikaty z języków angielskiego, francuskiego, hiszpańskiego i niemieckiego, tzn. w zgodzie ze skalą uznaną przez Unię Euro-

pejską. Te dwa zakresy problemowe są obecnie intensywnie dyskutowane. W ramach realizacji wspólnego projektu Wydziału Filologicznego Moskiewskiego Uniwersytetu im. Łomonosowa i Instytutu Slawistyki Uniwersytetu im. Marcina Lutra w Halle, na którym znajduje się nasze Centrum Certyfikacyjne, zarysowały się już pierwsze przesłanki wskazujące na możliwości rozwiązania kwestii spornych. Odpowiednie publikacje i materiały lekcyjne są w stadium przygotowawczym.

W związku z powyższym, chcemy w dalszej części artykułu zająć się warunkami uznania certyfikatu z języka rosyjskiego i kilkoma aktualnymi problemami związanymi z jego wprowadzeniem w Niemczech.

Szczegółowa analiza danych statystycznych pokazuje, że przeważająca liczba uczestników egzaminów certyfikatowych, którzy decydują się na zdawanie egzaminów na poziomie początkującym i podstawowym, względnie na pierwszym poziomie certyfikacyjnym, to przede wszystkim gimnazjaliści, którzy uczą się rosyjskiego jako drugiego lub trzeciego języka obcego. Na tym tle – jak nam się wydaje – zarysowują się podstawowe czynniki, które stanowią warunki uznania rosyjskiego sytemu egzaminowania w Niemczech:

1. czynnik polityki językowej;
2. czynnik metodyczno-dydaktyczny (programowy) w szkolnym programie nauczania języków obcych w Niemczech;
3. czynnik zawodowej kompetencji nauczycieli języka rosyjskiego;
4. czynnik biograficzny – miejsce nabywania znajomości języka rosyjskiego przez nauczycieli.

Jeśli chodzi o politykę językową, to dzięki egzaminom stworzono uczniom po raz pierwszy możliwość sprawdzenia nabytej wiedzy według systemu, który jest proponowany przez kraj języka docelowego, tzn. według rosyjskiego systemu egzaminacyjnego. Dotychczas taką możliwość mieli tylko uczniowie uczący się języka angielskiego, francuskiego i hiszpańskiego. Po wprowadzeniu Państwowego Rosyjskiego Systemu Egzaminacyjnego język rosyjski stanie się równouprawniony z najważniejszymi językami obcymi nauczanymi w szkołach w Niemczech. Należy przy tym podkreślić fakt, że rosyjscy specjaliści w tym przed kilku laty rozpoczętym procesie wypracowywania systemu egzaminacyjnego mogli uwzględnić istniejące już doświadczenia europejskiego systemu certyfikacyjnego, w szczególności systemu ALTE. Dzięki temu możliwe staje się odniesienie struktury rosyjskiego certyfikatu do certyfikatów językowych już w Niemczech uznanych. Możliwe staje się również propagowanie podobnego statusu wobec języka rosyjskiego.

Metodyczno-dydaktyczne wymogi i warunki nauczania języka rosyjskiego w systemie szkolnym w Niemczech odpowiadają w głównych punktach wymogom rosyjskiego sytemu egzaminacyjnego. U podstaw koncepcji obydwu programów leży ukierunkowanie komunikatywne, w myśl którego główne typy kompetencji językowej (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) i udokumentowanie

stopnia kompetencji w tych formach aktywności językowej są równie ważne. Na tej płaszczyźnie przewidziane w *Standardach* (od stopnia początkującego do średniego ogólnego) tematy i sytuacje odpowiadają w znacznym stopniu tym, które są proponowane w programach szkolnych (wytyczne ramowe). Środkom językowym określającym kompetencję językową poświęcono w ramowych wytycznych wiele miejsca; dlatego ich sprawdzanie w ramach rosyjskiego systemu certyfikatowego (część składowa egzaminu: gramatyka) nie jest dla niemieckich uczniów żadnym zaskoczeniem. Dalsze wymogi przedstawione szczegółowo w *Standardach* i *Słowniku minimum* (od poziomu elementarnego do pierwszego średniego) korespondują z wymogami stawianymi niemieckim uczniom, którzy uczą się rosyjskiego do 12/13 klasy (matura).

Profesjonalną kompetencję nauczycieli języka rosyjskiego potwierdza fakt, że są oni nie tylko w stanie samodzielnie określić znaczenie i funkcję certyfikatów z języka rosyjskiego w Niemczech, lecz potrafią również w przekonujący sposób przybliżyć je uczniom, rodzicom i organizacjom nadrzędnym. W rosyjskim systemie egzaminowania nauczyciele języka rosyjskiego widzą, oprócz już wymienionych zalet, również możliwość ocenienia własnej pracy i predyspozycji w zakresie przygotowywania uczniów do wymogów certyfikacyjnych języka docelowego. Właśnie te dwa fakty mają decydujący wpływ na to, że nauczyciele języka rosyjskiego w szkołach, mimo dużego obciążenia, podjęli się nieodpłatnie dodatkowej pracy przy wprowadzeniu rosyjskiego systemu egzaminacyjnego w Niemczech.

Ponadto również uczniowie zaczęli doceniać wagę certyfikatów z języka rosyjskiego. Niemiecki system szkolny nie przewiduje na świadectwie maturalnym ocen z wszystkich przedmiotów szkolnych. W wypadku, gdy licealiści uczą się języka rosyjskiego tylko do klasy 10, nie składają z tego przedmiotu egzaminu i na świadectwie maturalnym fakt ten (tzn. nauka języka rosyjskiego) nie zostaje odnotowany. Brak „oficjalnego świadectwa" może zostać zrekompensowany uzyskaniem odpowiedniego certyfikatu. Kolejnym ważnym motywem udziału w egzaminie certyfikacyjnym jest stwierdzenie znajomości rosyjskiego u uczniów posiadających jego rozszerzoną znajomość lub dla których język rosyjski jest językiem ojczystym. Chcą oni otrzymać poświadczenie swoich kwalifikacji, które może im być pomocne w późniejszym życiu zawodowym[1]. Pozytywnie zdane egzaminy w obecności rosyjskich egzaminatorów i potwierdzone urzędowo oficjalnym świadectwem Rosyjskiego Ministerstwa Oświaty, podnoszą z jednej strony prestiż języka rosyjskiego jako jednego z ważniejszych języków obcych w szkole; z drugiej – przeprowadzane poza szkołą egzaminy i uroczyste przekazanie certyfikatu zwiększa prestiż języka rosyjskiego w społeczeństwie (komunikaty na ten temat w prasie, w radiu i telewizji).

[1] Informacje o wyżej wymienionych motywach są wynikiem ankiety, przeprowadzonej wśród uczestników egzaminów certyfikatowych w roku 2002 i częściowo w latach 2003 i 2004.

Jak widać, przesłanki dla uznania rosyjskiego systemu egzaminacyjnego w Niemczech są wielorakie. Zajmijmy się wobec tego aktualnymi problemami jego wprowadzenia:

1. Certyfikat z języka rosyjskiego nie jest w Niemczech dotychczas oficjalnie uznawany, tzn. w ramach uregulowań i ustaw o odpowiednich dyplomach i kwalifikacjach (i koniecznych w tym wypadku egzaminach) nie odgrywa (na razie) żadnej roli. Nostryfikacja dyplomów w Niemczech, w tym również uznanie certyfikatu z języka rosyjskiego, pozostaje w kompetencji poszczególnych krajów związkowych. Konferencja Ministrów Kultury mogłaby jednak sformułować odpowiednie zalecenia na rzecz uznania certyfikatu. W związku z tym należałoby znaleźć i zaprezentować odpowiadające temu certyfikatowi i uznawane w Niemczech ekwiwalenty, by certyfikat z języka rosyjskiego należał w przyszłości do uznawanych w Europie dyplomów. W tym celu musi być jednak zagwarantowane dostosowanie go do europejskich standardów obowiązujących dla innych języków obcych w Unii Europejskiej.

   Uznanie rosyjskiego certyfikatu w myśl TRKI na równi z innymi certyfikatami językowymi w Niemczech jest możliwe dopiero po podpisaniu oświatowo-politycznej umowy pomiędzy Rosją i Niemcami. Istniejące obecne ścisłe kontakty i przyjazne stosunki pomiędzy obydwoma krajami pozwalają na wysunięcie tej propozycji i pozostawanie w nadziei, że zyska ona pozytywny oddźwięk. Nasz konkretny wkład w rozwiązanie tego problemu (jako językoznawców i dydaktyków) upatrujemy w przedstawieniu i opisie poszczególnych poziomów rosyjskiego systemu egzaminacyjnego dla Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego przy uwzględnieniu wypracowanych już standardów dla innych języków obcych i egzaminów maturalnych.

2. W rosyjskich ośrodkach kultury w Niemczech (których praktycznie nie ma) – w przeciwieństwie do np. francuskich ośrodków kultury – przedstawiciele rosyjskiego systemu egzaminacyjnego nie są reprezentowani. Oznacza to, że obecnie materiały egzaminacyjne są przygotowywane w Rosji i przywożone do Niemiec przez rosyjskich egzaminatorów. Egzaminy certyfikatowe w Niemczech są przeprowadzane przez różne niemieckie organizacje, które mogą liczyć na wsparcie ze strony licznych ochotników, wykonujących konkretne prace organizacyjne i pracujących nieodpłatnie. Nie da się w żaden sposób uzasadnić długiego czasu pomiędzy złożeniem egzaminu, a oceną prac egzaminacyjnych (w szczególności momentem przekazania świadectwa). Brakuje specjalnego oficjalnego systemu komunikacji pomiędzy partnerami rosyjskimi i niemieckimi. Taki system komunikacji umożliwiłby operatywne rozwiązywanie wszystkich aktualnych problemów włącznie z problemami o charakterze merytorycznym. Kwestia rosyjskich ośrodków kultury w Niemczech, jak i problem dotyczący uznania certyfikatu mogą zo-

stać rozwiązane tylko na płaszczyźnie polityki oświatowo-kulturalnej dzięki umowom i uzgodnieniom pomiędzy Rosją i Niemcami. HZR, biorąc pod uwagę swoje przyjazne i osobiste kontakty z Domem Rosyjskim (Russisch Haus) w Berlinie, może służyć konkretną pomocą i udostępnić swoją bazę, aby taki ośrodek kultury mógł powstać. Pozytywną rolę mogłoby odegrać wykorzystanie bogatych doświadczeń nauczycieli języka rosyjskiego w Niemczech.

O ile te dwa wspomniane problemy mają charakter nadrzędny i nie mogą zostać rozwiązane przez samych językowców i dydaktyków (chociaż ich wkład w tym wypadku jest bardzo ważny), to kolejne trzy problemy, jak się wydaje, mogą zostać rozwiązane przez nas, ponieważ dotyczą one bezpośrednio programu rosyjskiego systemu testowania.

3. Jak już wspomniano, programy certyfikatu z języka rosyjskiego zostały stworzone dla certyfikacji obcokrajowców studiujących w Rosji.

   Istniejące problemy wynikają z certyfikacji znajomości języka rosyjskiego zdobytej nie w Rosji lub na rosyjskiej wyższej uczelni, tylko za granicą. Zaproponowaliśmy już kilka wstępnych projektów rozwiązania istniejących problemów. Chcielibyśmy podkreślić fakt, że nie oczekujemy i nie propagujemy łatwiejszych zadań dla uczestników certyfikacji, którzy zdobyli swoją kompetencję językową poza krajem języka docelowego (w niemieckiej szkole np. dla języka rosyjskiego przewidziane są 3–4 godziny tygodniowo) lub też „niemieckiego wariantu" testu. Konieczne są jednak tematycznie zmodyfikowane zadania egzaminacyjne z uwzględnieniem wieku i doświadczeń egzaminowanych, gdyż niższe poziomy certyfikacji (od poziomu elementarnego aż do pierwszego poziomu średniego) dotyczą często uczniów. Przy układaniu zadań testowych musi być dokładniej uwzględniana ustalona w programach objętość słowników minimum. Dotyczy to w szczególności części składowej testu: *mówienie*.

4. Treść materiałów opisujących poszczególne poziomy często nie jest spójna. Może to prowadzić do różnorodnej interpretacji wymogów certyfikacyjnych i zmniejszyć ostatecznie obiektywność i wiarygodność sytemu egzaminacyjnego. Cierpi z tego powodu *image* rosyjskiego systemu egzaminacyjnego za granicą. Przykładem może być część składowa poziomu elementarnego: *czytanie*. Na egzaminach z roku 1999 objętość tekstów określono na 150–250 słów, w *Standardach* z 1999 roku na 200–250 słów, natomiast przykładowy test w materiałach testowych obejmował 400 słów.

5. Cały system egzaminacyjny wymaga dalszej dyskusji i ponownego opracowania na płaszczyźnie metodycznej. Dotyczy to głównie 2 aspektów:
   a) Przy opracowywaniu części składowych testu ważne i konieczne jest konsekwentne uwzględnianie komunikatywności, która jest charakterystyczna dla nowoczesnego nauczania języków obcych.

b) Sześć poziomów certyfikacyjnych TRKI tylko w pewnym stopniu odpowiada uznanym przez Unię Europejską poziomom kompetencji od A1 do C2, zarówno jeśli chodzi o stopień trudności, jak i o cele egzaminacyjne dla poszczególnych kompetencji. Prowadzi to do licznych problemów w procesie wprowadzania i uznawania systemu TRKI za granicą. Zadaniem rosyjskich twórców testu przy modyfikacji i aktualizacji systemu TRKI musi więc być dostosowywanie jego standardów i typów testów do już istniejących i uznanych przez UE systemów egzaminacyjnych innych języków obcych. Istotny wkład mogą tu mieć zagraniczni rusycyści, którzy są dobrze zorientowani w europejskich systemach testujących i wykorzystują je przy opracowywaniu krajowych systemów egzaminacyjnych dla języka rosyjskiego.

Na zakończenie należy podkreślić, że wszystkie wymienione problemy można rozwiązać, zaś wyrażone uwagi krytyczne nie powinny umniejszać ważności rosyjskiego systemu egzaminacyjnego. Odzwierciedlają one raczej zaangażowanie zainteresowanych we wspólną sprawę. Zagraniczni, a w szczególności niemieccy, specjaliści są bardzo wdzięczni rosyjskim naukowcom za opracowanie certyfikatu języka rosyjskiego. Bez wątpienia propaguje on nauczanie, względnie studia w zakresie języka rosyjskiego jako języka obcego poza krajem języka docelowego i zwiększa prestiż języka rosyjskiego za granicą.

Tłumaczyła: Anna Świetlińska

LITERATURA

Heyer C., 2001: *Sprachzertifikat Russisch: fachdidaktische Betrachtung des Elementar-Niveaus*, Magdeburg.

Heyer C., 2002: *Zertifikatsprüfungen nach TRKI (Einige Bemerkungen zur Einführung des russischen Testssystem in Deutschland*, in: „Praktika" 4, S. 39–42.

Heyer C. 2004: *Akzeptanz und Probleme des Fremdsprachenzertifikats für Russisch*, in: „Praxis Fremdsprachenunterricht" 1, 48/57, S. 41–47.

Mengel S. 2001: *Sprachzertifikat für Russisch: Hallisches Zertifizierungszentrum für Russischkenntnisse*, in: „Praktika" 4, S. 42–43.

Mengel S., Heyer C., 2003: *K probleme testirovanija znanij po russkomu jazyku kak inostrannomu v Germanii*, in: *X kongress MAPRJAL. Russkoe slovo v mirovoj kul'ture. Tom IV. Problemy prepodavanija russkogo jazyka: obučenie i kontrol'*, St-Petersburg, s. 276–277.

Mengel S., 2005: *K probleme testirovanija znanij po russkomu jazyku kak inostrannomu v Germanii,* in: *Meždunarodnaja naučno-praktičeskaja konferencija Russkaj jazyk kak inistrannyj. Problemy izučenija, prepodavanija, ocenki v svete obščeevropejskih kompetencij vladenija inostrannym jazykom. 13–14 maja 2005 g., g. Helsinki*, Moskva, s. 134–142.

Rönneper H., 2000: *Razmyšlenija po povodu proekta testirovanija po russkomu jazyku v nemeckih školah*, „Mir russkogo slova" 4, s. 115–117.

Rönneper H., 2004: *Das Staatliche Russische Sprachzertifikat TRKI in der Schule*, in: „Neusprachlichen Mitteilungen aus Wissenschaft und Praxis" 2, S. 89–92.